

Bont rond het vege lijf. Kleding uit Oost-Groenland

Cunera Buijs

Inleiding

De barre weersomstandigheden van Oost-Groenland stellen hoge eisen aan de kleding. De kleren moeten beschermen tegen de extreme koude, wind en vocht. De bewoners van Oost-Groenland, de Inuit, beschikten voor het maken van kleren eeuwenlang slechts over de materialen die de jacht hen opleverde: de huiden, pezen en zelfs de darmen van de gejaagde dieren. Daarvan maakten de Inuit kleren die uitermate geschikt waren voor het poolklimaat.

De Europeanen die vanaf het eind van de negentiende eeuw naar Oost-Groenland kwamen, brachten nieuwe materialen mee. Dit leidde tot aanpassing en gedeeltelijk zelfs verdwijning van de traditionele kleding. Geheel verdwijnen zal de traditionele kleding echter niet. Niet alleen voldoet die in veel opzichten beter aan de eisen van het klimaat dan de Europese kleding, maar ook dragen de Inuit traditionele kleding als uiting van hun culturele identiteit.

Het Rijksmuseum voor Volkenkunde in Leiden beschikt over een collectie kledingstukken van de Oost-Groenlandse Inuit, waarvan de oudste dateren uit de tijd van het eerste contact en de nieuwste uit de huidige tijd. Aan de hand van die verzameling is het mogelijk om de veranderingen in de Inuit kleding van Oost-Groenland goed zichtbaar te maken. In en vanuit het museum wordt onderzoek verricht naar de oorzaken en gevolgen van die veranderingen voor de samenleving.

- Inhoudsopgave:**
- 1. Groenland en de Groenlanders**
    - De Inuit
    - Oost-Groenland
  - 2. De Museumcollectie**
  - 3. De principes van poolkleding**
    - Eigenschappen
      - *Air capture principle*
      - Vocht
      - Wind
  - 4. Materialen en hun bewerking**
    - Beschikbare materialen
    - Bewerking
      - Zeehondenhuiden
      - Vogel huid
      - Darmen
      - Kralen
  - 5. Het maken van kleding**
    - Naaigerei en naaien
    - Het vrouwenmes
    - Naalden
    - Peesdraad, *nylon* en *dental-floss*
    - Steken
    - Kledingpatronen
    - Bontvleug
    - Afzetten van de randen
    - Symboliek
  - 6. Eenvoud: de traditionele kleding van Oost-Groenland**
    - Traditionele kleding
    - Mannen
      - Mannenjas: anorak
      - Ondergoed: natit
      - Schoeisel: kamiit
    - Andere elementen van dracht en uiterlijk
      - Muts: naasaq
      - Sneeuwbril: inniikkilaq
    - Vrouwen
      - Vrouwenjas: amaut
      - Onder- en bovenbroek
      - Schoeisel
      - Haardracht en opsmuk
    - Kinderen
    - Speciale kleding
      - Kajakanoraks
        - Darmhuiden kajakanorak: ikkiaq
        - Leren kajakanorak: qaajarseen
        - Kajakwanten: maatätit

- **Walvispak: kardligpasalik**

7. Poolkleding in ontwikkeling

- **De functie van kleding**
- **Kleding als uiting van identiteit**
- **Feestkleding**
- **Verandering**

VERKLARENDE WOORDENLIJST

LITERATUURLIJST

NOTEN

1. Groenland en de Groenlanders

Groenland, het grootste eiland ter wereld, is bedekt met een drie kilometer dikke ijskap. Het gebied is onherbergzaam, uitgestrekt en leeg. De winter duurt zes tot acht maanden. De temperatuur daalt soms tot $-50\text{ }^{\circ}\text{C}$ en de zon komt midden in de winter niet boven de horizon. In de korte zomers gaat de zon 's nachts niet onder. Ijs en sneeuw smelten en de temperatuur bereikt een waarde van circa $10\text{ }^{\circ}\text{C}$. Bewoning is alleen mogelijk langs de 40.000 km lange kustlijn. Er wonen ca. 57.000 Groenlanders of kalaallit zoals zij zich zelf aanduiden.

De Inuit

De bekendste bewoners van het gehele arctische gebied - en dus ook Groenland - zijn de **Inuit**.

Binnen het enorme verspreidingsgebied van de Inuit komt een groot aantal regionale subculturen voor. Deze hebben zich aangepast aan de specifieke, plaatselijke natuurlijke omstandigheden. Daardoor zijn verschillen in middelen van bestaan, taal en materiële cultuur ontstaan.

Een belangrijke bindende factor is evenwel de taal. Van Groenland tot Siberië spreken de Inuit varianten van één eigen taal: het '**Inuktitut**'. De dichtbij elkaar gelegen regionale dialecten verschillen onderling niet veel. Hoe groter de afstanden, hoe groter doorgaans de verschillen. Het kan voorkomen dat de Inuit van Siberië en Oost-Groenland elkaar niet of nauwelijks kunnen verstaan, terwijl hun taal toch tot één familie wordt gerekend. Inuit van West-Groenland en Alaska daarentegen hebben minder moeite elkaar te verstaan.

Oost-Groenland

De Oost-Groenlanders leven vooral van de jacht op zeehonden, waarvan verschillende soorten in grote getale langs de kust voorkomen. Het vlees wordt gegeten, de huiden worden verkocht aan de handelsmaatschappij of er worden kleren van gemaakt. Bij de zomerjacht maakten de Inuit vroeger gebruik van harpoenen en kajaks. Tegenwoordig jagen zij met geweren vanuit motorboten.

Vóór de komst van de Europeanen leefden de Groenlanders semi-nomadisch. In de korte zomers visten zij op zalm en woonden dan in huidtenten in de vangstgebieden voor de zalm. In de winter woonden zij verspreid in kleine groepen langs de fjorden in stenen huizen, die half in de grond waren uitgegraven en vaak tegen een lichte helling waren gebouwd.

Deze winterhuizen waren er vooral op gebouwd de warmte vast te houden. De toegang werd gevormd door een lager gelegen gang, zodat in het woongedeelte de warme lucht, die immers opstijgt, bleef hangen. Meerdere gezinnen bewoonden zo'n huis. Elk gezin had een eigen traanlamp, die het huis verwarmde en verlichtte. Boven die traanlamp werd ook gekookt en aan een rek ervoor hingen kleren te drogen.

De komst van de Europeanen - in Oost-Groenland pas vanaf 1884 - had grote invloed op de levenswijze van de Inuit. Groenlanders begonnen hun al dan niet bewerkte vangsten te verkopen aan de Deense Koninklijke Groenlandse Handelsmaatschappij in ruil voor ijzeren voorwerpen, geweren, textiel en Europese levensmiddelen. Gaandeweg zijn de Groenlanders zich gaan vestigen in permanente dorpen en steden waar zaken als onderwijs, gezondheidszorg, winkels en betaald werk in ruime mate beschikbaar kwamen. Tegenwoordig wonen de meeste Groenlanders in moderne houten huizen en in flats. In 1979 kreeg Groenland zelfbestuur en werd gedeeltelijk onafhankelijk.

2. De Museumcollectie

De oudste kledingstukken uit Oost-Groenland in de collectie van het Rijksmuseum voor Volkenkunde [RMV] dateren uit het einde van de negentiende eeuw. In die tijd was Oost-Groenland nog maar net door de Denen 'ontdekt'. De toen verzamelde kleding was daarom nog niet beïnvloed door contacten met Europeanen. Via het [National Museum](#) te Kopenhagen zijn deze kledingstukken samen met andere etnografische objecten in het RMV terecht gekomen.

In de jaren dertig van de twintigste eeuw verbleef de bekende Nederlandse bioloog en Nobelprijswinnaar Niko Tinbergen² voor zijn onderzoek geruime tijd in Oost-Groenland. Tijdens de periode van zijn veldwerk, gericht op onderzoek naar het gedrag van een aantal vogelsoorten, verzamelde hij echter ook de nodige etnografica. Het grootste gedeelte van die toentertijd verzamelde objecten bevindt zich nu in het [Museum](#) te Den Haag. Enkele voorwerpen heeft Tinbergen echter aan het RMV geschonken: een Oost-Groenlandse kajak en twee kajak-anoraks.

De grote doorbraak voor de verzameling kwam in 1970 toen Gerti Nooter³ in het Rijksmuseum voor Volkenkunde werd aangesteld als conservator voor Noord-Amerika en het arctisch gebied. Al voor zijn komst naar het RMV had hij door onderzoek en langdurig veldwerk een bijzondere band opgebouwd met de jagers van een klein dorpje aan de Oostkust van Groenland, Tiniteqilaaq.

Tussen 1970 en 1990 keerde hij regelmatig voor geruime tijd terug naar Tiniteqilaaq. Tijdens die veldwerkperioden stelde hij diverse collecties uit dit gebied samen, bestaande uit gebruiksvoorwerpen, jachtoerusting, vervoermiddelen, huisraad, kunst en kleding. Hij kocht vooral objecten aan die op dat moment nog in gebruik waren.

Na verloop van tijd wordt echter ook zo een eigentijdse collectie binnen de muren van het museum 'gedateerd' en 'historisch'.

Het is daarom van belang dat zijn opvolgster, Cunera Buijs, mede door haar gelijkaardige belangstelling en door haar familieband met Gerti Nooter nog steeds vanuit het RMV onderzoek verricht in Oost-Groenland. Voorwerpen uit de huidige tijd vullen weer de oudere collecties aan. Zo kunnen onder andere veranderingen in de kleding heel goed op basis van de museumcollectie worden gevolgd, vastgelegd en aangetoond.

3. De principes van poolkleding

Evenals bijna overal elders ter wereld dient ook in Groenland kleding een duidelijk praktisch doel: het beschermen van de mens tegen de klimaatomstandigheden van zijn verblijfplaats. Dit betekent voor de Groenlanders vooral dat de kleding bescherming moet bieden tegen extreme koude, vocht en wind.

Een goede kennis van en ervaring met de eigenschappen en toepassingsmogelijkheden van beschikbare materialen is hierbij van levensbelang gebleken.

Eigenschappen

Poolkleding moet in elk geval aan drie speciale technische eisen voldoen:

- isolatie tegen kou en het vasthouden van lichaamswarmte;
- het weren van vocht van buiten en een goede afvoer van transpiratie;
- bescherming tegen wind.

"Air capture principle"

Bij poolkleding is het zogenaamde '*air capture principle*' (het vasthouden van warme lucht) heel belangrijk. De lucht binnenin de kleding wordt verwarmd door het lichaam zelf. Het is belangrijk om die warme lucht niet te laten ontsnappen.

De kleding die direct op de blote huid wordt gedragen, sluit losjes om het lichaam. De bontharen zijn naar binnen gericht. De ruimte tussen het lichaam en de kleding is gevuld met een isolerende luchtlag, die tegelijkertijd zorgt voor de afvoer van het lichaamsvocht.

Over deze onderkleding wordt een tweede bontlaag, de buitenkleding, gedragen. Deze kleding heeft de bontharen naar buiten gericht. Tussen de twee bontlagen bevindt zich dan nog een kleine isolerende ruimte die eveneens is gevuld met lucht.

Het model van de kleding speelt ook een rol bij de isolatie. Zo houdt een gesloten jas zonder voorsluiting de warmte beter vast dan een open jas. Een capuchon aan een jas vast heeft hetzelfde effect⁴. Ook de lengte en de vorm van de kleding helpen mee: lange jassen houden als een koker de warme lucht vast⁵.

Vocht

Minstens even belangrijk als isolatie tegen kou is de manier waarop het vochtprobleem te lijf wordt gegaan⁶. Hierbij kunnen wij twee 'bronnen' onderscheiden: vocht van buiten – sneeuw, ijs, water – en vocht van binnen in de vorm van transpiratie.

Vrijwel het gehele jaar door en in tal van situaties leven de Groenlandse Inuit met sneeuw, ijs en water om zich heen. Om te voorkomen dat zij daar hinder van ondervinden, hebben zij ook hiervoor aangepaste kleding ontwikkeld.

Vooraf daar waar direct contact met water of sneeuw plaatsvindt, bijvoorbeeld tijdens de jacht of tijdens sledetochten, is het drooghouden van het lijf en een soepele snelle afvoer van water en sneeuw van groot belang.

De kleding van de Inuit is daarom zo geconstrueerd dat niet alleen warme lucht wordt vastgehouden, maar ook ventilatie mogelijk is. Door het afzetten van de capuchon kan bij oververhitting de warme lucht aan de bovenkant van de jas ontsnappen.

Behalve door transpiratie wordt het vochtprobleem ook veroorzaakt doordat het menselijk lichaam voortdurend een onzichtbare vochtuitademing van de huid produceert. Deze 'perspiratie' die normaal niet te zien is, wordt zichtbaar bij temperaturen van 30 of 40°C onder nul. Dan is rondom de palm van de hand, een van de warmste delen van het lichaam, een klein wolkje stoom zichtbaar. Bij extreem lage temperaturen (-50°C) bevriest deze stoom.

Wind

Felle wind, eventueel in combinatie met koude en nog andere weersaspecten kan vooral het effect van de koude versterken. Waar de werkelijke temperatuur wellicht nog draaglijk zou kunnen zijn, zorgt de wind ervoor dat de mens die temperatuur als veel lager en onaangener ervaart. Dit is de zogenoemde [wind chill factor](#) of gevoelstemperatuur. Juist vanwege het effect van de wind op deze gevoelstemperatuur is bescherming tegen die wind van groot belang.

Naast het gebruik van winddichte materialen, zoals bont en leer, is ook hierbij het model van de kleding van groot belang. Zo is een gesloten jas, zonder voorsluiting bij uitstek winddicht.

4. Materialen en hun bewerking

De traditionele kledingstijl van de poolvolken was, zeker vóór het contact met de Europeanen, sterk verbonden met de plaatselijke natuurlijke omstandigheden en de economische structuur van de samenleving. De dagelijkse levensomstandigheden bepaalden bijvoorbeeld de keuze van het materiaal waarvan de kleding werd gemaakt.

Beschikbare materialen

In Groenland beschikte men tot ver in de twintigste eeuw vrijwel uitsluitend over huiden en ingewanden van dieren voor het maken van kleding.

De meest gebruikte materialen waren bont en leer. In mindere mate gebruikte men ook vogel huid en darm. Bontharen zijn hol en bevatten lucht. Lucht heeft een isolerende werking. Bont waaraan pigment ontbreekt, zoals de witte vacht van de ijsbeer, bevat meer lucht dan andere bontsoorten, omdat de lege ruimte in de haren (waar zich normaliter pigment bevindt) ook met lucht is gevuld. Daarom is kleding van ijsberenbont het warmst. Dat komt overigens niet alleen door de structuur van de haren. Ook de lengte van de haren en de dichtheid van de vacht spelen hierbij een rol. Zeehondenbont is kortharig en minder warm, maar daarentegen wel waterdicht en gemakkelijk te ontharen om er leer van te maken.

Bewerking

De bewerking van huiden is erop gericht de huid zo te prepareren dat deze schoon is, ontdaan van vleesresten en niet gaat rotten.

De huid bestaat uit twee lagen: de *epidermis* of opperhuid en daaronder de *dermis*, ook wel *corium* genoemd, of lederhuid. Hieronder bevindt zich een vetlaag. In de onderste laag van de epidermis komen de cellen voor die pigment produceren.

Bij het huidenbewerkingsproces worden de vetlaag en de dermis meestal verwijderd. Om leer te maken worden ook de haren verwijderd.

Zeehondenhuiden

Zeehondenhuiden worden in Oost-Groenland door de vrouwen bewerkt.

De mannen trekken er 's zomer en 's winters op uit om zeehonden te jagen. De vrouwen en kinderen, die in het dorp zijn gebleven, zien vanuit de verte of de mannen bij hun terugkeer zeehonden hebben gevangen. Dat is een blijde gebeurtenis voor de gezinnen. Het betekent voedsel voor de hele familie.

Een goede jagersvrouw spoedt zich dan naar de plek waar haar man aan land komt en sleept samen met hem de zeehond naar huis. Daar begint zij met het flenzen - het in stukken snijden en villen - van de zeehond en bewerkt zij de zeehonden huid. Zij legt de huid op haar schraapplank, de *quabiapit*. Met grote halen van haar vrouwenmes schraapt de vrouw het vet van de achterkant van de huid.

De verdere bewerking van zeehondenhuiden is zwaar en tijdrovend werk. Het vraagt meerdere malen wassen in zeepsop (vroeger urine). Ook moeten vrouwen de huiden meerdere malen opspannen en drogen. Bovendien rekken zij zo'n huid op om hem soepel te maken. Vroeger kauwden de Inuit-vrouwen de huiden soepel. Tegenwoordig gebeurt dit in Oost-Groenland niet meer. Slechts het sterk afgesleten gebit van sommige oudere vrouwen herinnert nog aan dit gebruik.

Wanneer de zeehondenhuiden verwerkt zijn, verkoopt de jager of zijn vrouw deze aan de handelsmaatschappij. Slechts een deel van de huiden gebruiken zij nog zelf om er wanten, pantoffels, laarzen en tassen van te maken.

Er zijn veel verschillende zeehondensoorten die verschillende soorten bont en leer leveren. De baardrob bijvoorbeeld is een groot soort zeehond met een dikke stugge huid die uitstekend geschikt is voor het maken van de zolen van laarzen.

Al naar gelang de soort en leeftijd van de zeehonden waarvan men de huiden prepareert, onderscheiden de Inuit een groot aantal benamingen en kwaliteitsaanduidingen voor de huiden.

Vogelhuid

De Oost-Groenlanders gebruikten – net als de meeste andere volkeren in het arctische gebied – vogelhuiden om er onderkleding van te maken. Het bewerken van vogelhuiden volgde in grote lijnen de methode van bewerking van zeehondenhuiden: wassen, schrapen (vet en vleesresten verwijderen), looien met zeepsop (vroeger urine) en drogen waren de belangrijkste handelingen. Er waren ongeveer dertig huiden van volwassen eidereenden nodig voor een vrouwenjas. Voor een mannenjas waren ongeveer vijfentwintig huiden nodig. Een kinderjas bestond uit acht tot veertien huiden, afhankelijk van de leeftijd van het kind.

Darmen

Nog vreemder dan kleding van vogelhuiden, lijkt kleding van darmen. Toch blijkt het heel goed mogelijk om de darmen van zeezoogdieren en landdieren zo te behandelen dat er kleding van gemaakt kan worden.

Een jas van darm is een belangrijk onderdeel van de kajakkleding. Het materiaal is immers waterdicht. Ook op land droegen zowel mannen als vrouwen jassen van darm, vooral als bescherming tegen de regen. De Inuit van Groenland gebruikten hiervoor darmen van zeeleeuwen en van verschillende soorten zeehonden.

Het prepareren van de darmen was een heel werk. Eerst moesten de vrouwen de resten van de ontlasting uit de darmen persen. Vervolgens schraapten zij de buitenkant schoon. De darmen legden zij in water te weken om ze ook van binnen goed schoon te maken. De vrouwen lieten daarna het water uit de darm lopen, bliezen hem op en spreiden hem uit op de grond om te drogen. Dat opblazen was een heel karwei, als men bedenkt dat bijvoorbeeld de grote darm van een walrus wel 23 meter lang kon zijn.

Kralen

Sapangaq⁷ is het Groenlandse woord voor kraal en gaat terug op een oud Inuit woord. Kralen in diverse soorten en maten werden verwerkt op de Groenlandse kleding. Waar bont, leer, veren, pees, darm en dergelijke door de aard van het materiaal functioneel waren en zijn voor het maken van kleding, lijken kralen slechts één doel te dienen: versiering van de mens en/of zijn kleding.

In Groenland heeft het gebruik van kralen zijn voorlopig hoogtepunt gevonden in de grote en zeer kleurrijke kraag van de **kalaatllisut**, het zogenoemde ‘zondagspak’ en tegenwoordig het nationale vrouwenkostuum van Groenland. Deze inmiddels tot over de ellebogen wijd uitvallende kraag is voortgekomen uit de bescheiden versiering op dagelijkse vrouwenkleding uit vroeger tijden.

Het feit dat tegenwoordig die kragen zo omvangrijk en kleurrijk zijn en eertijds aanzienlijk kleine, smaller en soberder waren, hangt nauw samen met de beschikbaarheid van kralen. Tot ver na de komst van de eerste Europeanen vanaf het einde van de achttiende en negentiende eeuw maakten Groenlanders hun kralen zelf uit beschikbare materialen zoals been, ivoor, hout of steen⁸. Benen en ivoeren kralen waren daarbij het meest in gebruik.

Uit bijvoorbeeld de nekwervels van de ammassat⁹, een kleine vissoort die voor de kust van Oost-Groenland veel wordt gevangen, zaagden en vijlden de Inuit kleine hoekige kraaltjes. Deze reeg men aan draden of leren riempjes om als ketting te dragen¹⁰. Veel voorkomend waren ook de kraaltjes en kralen gemaakt uit tanden¹¹ van kleine en grote prooidieren, zoals knaagdierpjes, zeehonden, narwal, ijsberen of zelfs sommige walvissoorten¹².

Al deze kralen konden dienen ter versiering van kleding. Kralen werden - en worden ook nu nog - vaak aangebracht op plaatsen waar vrouwen vroeger bontmozaïek of leermozaïek toepasten. De kralen worden geregen in geometrische patronen, en samengesteld uit verschillende kleuren.

Daarnaast werden kralen verwerkt in de sieraden van vrouwen, bijvoorbeeld oorhangers en borstamuletten van mannen.

Pas met de komst van de eerste Europeanen en de kolonisatie van Groenland door de Denen kregen de Inuit een groter assortiment kralen tot hun beschikking. De traditionele materialen bleven in gebruik, maar daarnaast deden glazen en kunststof kralen hun intrede³. In het begin speelden de walvisvaarders en later ook de *Kongelige Grønlandske Handel*, de Koninklijke Groenlandse Handelsmaatschappij⁴, bij de distributie van die kralen een belangrijke rol.

Hoewel die geïmporteerde kralen heden ten dage nog niet goedkoop zijn, zijn ze langzaam maar zeker een wezenlijk onderdeel gaan vormen van een van het meest kleurrijke kostuum dat vrouwen nu nog in heel Groenland op hoogtijdagen dragen: het 'zondagspak'.

5. Het maken van kleding

Het maken van kleding was een werk dat in Oost-Groenland traditioneel was voorbehouden aan vrouwen. Naast van generatie op generatie overgedragen kennis van te gebruiken materialen en hun bewerking, beschikten zij over een aantal hulpmiddelen om dat bewerken en naaien mogelijk te maken.

Naaigerei en naaien

Het naaigerei van de Oost-Groenlandse Inuit bestond uit de *sakeq* of *ulu* - het inheemse vrouwenmes - en uit naald en priem, vingerhoed en naaldenkoker. De traditionele naaiset bevatte ook pees om draad van te maken en stukjes bont voor reparaties. Het gereedschap werd opgeborgen in een bonttas, een leren tasje of in een buidel van bont of vogel huid. In grote lijnen komt dit soort naaigerei niet alleen in Groenland voor, maar in het hele circumpolaire gebied.

Het vrouwenmes

De *sakeq* of *ulu* is het meest kenmerkende artikel uit het naaigerei van de Inuit. Zij hebben het eeuwen geleden zelf ontwikkeld uit de bladen van ijzeren zagen, die zij via Hollandse walvisvaarders verkregen.

Naalden

Bij het naaien zelf gebruikten de Groenlandse vrouwen tot het begin van de handel met walvisvaarders en kolonisten uitsluitend benen of ivoren naalden. Daarna deden ook ijzeren naalden hun intrede. Om deze naalden te bewaren hadden vrouwen in Oost-Groenland de gewoonte de naalden op een driehoekig leren lapje te steken.

Peesdraad, nylon en dental-floss

Als draad gebruikten de Inuit oorspronkelijk louter pees, afkomstig van onder meer narwal of zeehond.

Dit peesdraad heeft een zeer belangrijke eigenschap: bij aanraking met water zet de draad uit. Kleding genaaid met peesdraad is op de naden waterdicht doordat na opzwellend de peesdraad het gat van de naald opvult en waterdicht afsluit. Daarom gaven de vrouwen nog vrij lang de voorkeur aan peesdraad boven nyloodraad¹⁵.

Uiteindelijk heeft echter toch het naaien met nylon en garen het peesdraad vervangen. Vooral het gemak en de ruime beschikbaarheid van de kunststofgaren ten opzichte van de bewerkelijke peesdraad hebben hiertoe bijgedragen. Merkwaardigerwijs is tegenwoordig in Oost-Groenland ook het naaien met *dental-floss* populair, aangezien dit materiaal uitermate sterk is, vettig en prettig in het gebruik. Het wordt vooral gebruikt voor het naaien van laarzen van zeehonden huid.

Steken

Bij het maken van kleding werden veel verschillende steken gebruikt. Kleding die waterdicht moest zijn, werd bij de Inuit zo genaaid dat de twee lagen leer niet helemaal werden doorboord met de naald. De tweede laag werd alleen met de oppervlakte aan de eerste laag vastgenaaid, dus niet door en door. Hierdoor bleef de buitenste leerlaag intact, zonder gaatjes en daardoor waterdicht. De methode werd nog eens herhaald vanaf de andere kant, terwijl beide lagen werden omgedraaid. De naald gaat nooit door beide lagen tegelijkertijd.

Vaak werden functionaliteit en esthetiek gecombineerd. Dit is bijvoorbeeld te zien aan de Oost-Groenlandse kleding, waarbij de naden werden afgezet met een strook leer van een andere kleur. Dit heeft een zeer decoratief effect en tegelijkertijd worden de naden beter winddicht, sterker en duurzamer. Goede naaisters naaiden met kleine steken. Daardoor kan tussen de steken de naad niet gaan wijken, zodat de kleding beter winddicht is.

Kledingpatronen

Gesloten jassen die over het hoofd moeten worden aangetrokken, bieden in principe een betere bescherming tegen de kou. Beter aangepast aan de kou is ook het principe van een capuchon en wanten aan de jas vast, en een broek met schoeisel aan de pijpen vastgenaaid. Daarbij is het natuurlijk praktisch om de oorspronkelijke vorm van een huid zo voordelig mogelijk te gebruiken om het lichaam te bedekken. De simpelste manier is om in het midden van de huid een opening te maken voor de hals, zoals bij een poncho. Het is ook mogelijk om één huid in zijn geheel te gebruiken voor het voorpand en een tweede voor het achterpand.

Bontvleug

De kleding wordt over het algemeen in elkaar gezet volgens de bontvleug, de richting waarin de bontharen zijn ingeplant. De haren zijn daarbij in de regel naar beneden gericht, zodat regen en sneeuw langs de bontjas of anorak naar beneden glijden zonder zich aan de bontharen te hechten en makkelijk kunnen worden verwijderd. In enkele gevallen kan het praktisch zijn om van dit principe af te wijken, zoals bij de *amaut*¹⁶ van de Inuit-vrouwen. De binnenkant van het voorpand van de amaut is vaak zo geconstrueerd dat de bontharen niet zoals gebruikelijk naar beneden wijzen, maar juist naar boven. Hierdoor wordt voorkomen dat de amaut zich tegen het lichaam van de moeder omhoog werkt, door het gewicht van het kind. Binnenin de capuchon en in het verbrede rugpand daarentegen, is de bontvleug naar beneden gericht, zodat het voor het kind zachter en prettiger aanvoelt en niet kriebelt.

Afzetten van de randen

Vaak wordt een rand of zoom afgezet met bont, maar ook met andere materialen zoals katoen en wol. Dergelijke randen worden aangebracht om omkrullen te voorkomen, maar ook wel ter versiering.

Vaak heeft bontkleding langs de mouwen een bontrand die naar buiten kan worden omgeslagen. Om de mooie bontvacht aan de buitenkant te krijgen, is de rand omgekeerd (haren naar binnen) aan de mouwen gezet. Bij omslaan komt de haarkant buiten. De meestal contrasterende kleur geeft een mooi decoratief effect.

Symboliek

De manier waarop huiden gebruikt worden, wordt echter niet alleen bepaald door praktische overwegingen, maar heeft ook een symbolische betekenis. Dierenhuiden beschermen het lichaam van de mens net zoals zij het dier beschermen. De huid van de kop van het dier wordt vaak benut voor de muts; de rugvacht vormt het achterpand en de schouders; de broek wordt gemaakt van de vacht van de romp van het dier; en de stugge beenhuiden worden gebruikt voor laarzen. Deze kledingkarakteristieken kunnen worden beschouwd als symbool voor de band tussen mens en dier. Bij veel volken in het arctische gebied komt diersymboliek voor in de kleding. De staarten aan de jassen van de Inuit zijn daarvan een goed voorbeeld.

6. Eenvoud: de traditionele kleding van Oost-Groenland

In algemene zin maken mensen in elke gemeenschap en regio hun kleding met één of meerdere specifieke doelen. Zij maken die kleding met de beschikbare middelen van dat moment. Het ligt hierbij voor de hand te veronderstellen dat naarmate een gemeenschap langduriger in isolement leeft, zij ook in de kleding een grotere mate van eigenheid te zien geeft. Voor de Inuit van West- en Oost-Groenland is dit zeker het geval geweest, totdat zij op verschillende momenten in het verleden in toenemende mate werden geconfronteerd met de Europeanen. In West-Groenland gebeurde dit al in de eerste helft van de achttiende eeuw¹⁷. Oost-Groenland echter bleef tot het einde van de negentiende eeuw geïsoleerd en gevrijwaard van invloeden van buiten af.

Aan het isolement van Oost-Groenland kwam in 1884 een einde toen een Deense expeditie onder leiding van een zekere luitenant [Gustav Holm](#)¹⁸ de oostkust van Groenland exploreerde. Vanaf die tijd deden veel nieuwe ideeën, materialen en gebruiken langzaam maar zeker hun intrede in de Oost-Groenlandse samenleving. Op het gebied van de kleding begonnen veranderingen ingeburgerd te raken en zichtbaar te worden.

Traditionele kleding

De komst van Holm's expeditie vormde weliswaar een soort startpunt voor veranderingen in de Oost-Groenlandse samenleving, maar betekende nog geen abrupte en radicale breuk met het verleden. In de kleding die Holm in gebruik zag bij de Inuit in de verschillende nederzettingen langs de Groenlandse oostkust, zijn veranderingen slechts zeer geleidelijk opgetreden. Zo hebben tot ver in de twintigste eeuw onderzoekers en bezoekers van Oost-Groenland de Inuit kleding zien maken, dragen en gebruiken, die zij in de vele voorafgaande eeuwen ten behoeve van hun leefomstandigheden hadden ontwikkeld.

Uit verslagen van zowel Holm als latere onderzoekers kunnen we het volgende beeld distilleren van de traditionele kleding en lichaamsversiering van Oost-Groenlandse mannen, vrouwen en kinderen.

Mannen

Toen Holm in 1884 in Ammassalik¹⁹ in Oost-Groenland aankwam trof hij daar de Inuit mannen meestal in de volgende dracht:

Mannenjas: anorak

Als jas en bovenkleding droegen de mannen het grootste deel van het jaar en onder de meeste omstandigheden een **anorak**, een gesloten jack dat zij over het hoofd aantrokken. Onder deze jas als bovenkleding droegen zij direct op het bovenlijf een tweede anorak, de 'binnen-anorak'. Het model van de anorak was wijd op borsthoogte zodat het voor- en achterpand ruimte boden om bij erge kou de armen naar binnen te halen en tegen het lichaam op te warmen. De wijdte zorgde bovendien tijdens de jacht voor grote bewegingsvrijheid bij het werpen van harpoenen.

De 'buiten-anoraks' waren veelal gemaakt van zeehondenbont met in de meeste gevallen de vachtkant naar binnen gericht. Binnen-anoraks waren ook wel gemaakt van vossenbont of vogelveren met daaroverheen een dunne anorak van zeehonden- of darmskin.

In de winter en in perioden van extreme koude droegen zij over de buiten-anorak ook anoraks met de vacht naar buiten gekeerd.

Aan de randen werden bontstroken van ijsberen-, honden- of zeehondenbont (van jonge zeehonden) verwerkt. De naden waren vaak ter versiering afgezet met wit zeehondenleer. Waterdichte anoraks van darmskin werden gedragen bij slecht weer. Daaroverheen droeg men in de kajak een eveneens waterdichte kajak-anorak van leer, die vaak versierd was met ivoer kralen.

Ondergoed: natit

Als ondergoed hadden de mannen slechts een direct op de blote huid gedragen klein onderbroekje, de **natit**. De werden gemaakt van zeehondenbont met het haar naar buiten. Vaak was dit kledingstuk mooi versierd met stukjes bont in verschillende kleuren.

Wanneer de omstandigheden het toelieten, was de natit vaak het enige kledingstuk dat zij droegen, zowel in het huis als in de nederzetting. Wel wordt beweerd dat er een taboe rustte op het buitenshuis rondlopen in alleen een klein onderbroekje. Zodra zij zich echter buiten het dorp begaven, droegen zij over die natit een lange broek van zeehonden- of ijsberenbont.

Schoeisel: kamiit

Het schoeisel van de mannen bestond meestentijds uit de **kamiit**, laarzen gemaakt van zeehondenbont. Deze kamiit kwamen meestal tot net boven de knie en bestonden uit een binnenlaars of sok met het haar naar binnen en een buitenlaars van leer. Die buitenlaars werd geolied met zeehondenolie en was waterdicht. 's Winters droegen zij ook dergelijke typen laarzen, maar dan - net als bij de anorak - met de vacht naar buiten gekeerd. Hierbij bestond een voorkeur voor het gebruik van ijsberenbont.

In de zomer droeg men ook wel korte laarzen van onthaarde zeehondenbont versierd met een mooi mozaïek van verschillend gekleurde reepjes leer. Deze laarzen kwamen, net als de huidige feestlaarzen van de mannen, tot halverwege het scheenbeen.

Andere elementen van dracht en uiterlijk

Muts: naasaq

De mannen droegen 's zomers vaak mutsen van poolvossenbont, met de lange staart aan de achterkant.

Sneeuwbril: inniikkilaq

Ook werden 's zomers zonnekleppen gedragen tegen reflectie en zonlicht. 's Winters was een sneeuwbril van hout doeltreffender. Dan hadden de jagers te maken met reflectie van zonlicht op het ijs. Zo'n sneeuwbril sloot rondom de ogen en was voorzien van kleine spleetjes waar de jager doorheen kon kijken.

Mannen droegen het haar lang en hielden het bij elkaar door een haarband van kralen of, wat vaker voorkwam, van ruggenwervels van een klein soort visje, de angmassat.

Over de borst droeg men een ketting of leren riem waaraan amuletten werden bevestigd. Ook werden amuletten wel bevestigd aan een armband rond de bovenarm. Amuletten werden gemaakt van stukjes drijfhout en hadden vaak een menselijke vorm. Ze werden gedragen om een lang leven te bewerkstelligen of voor succes in de jacht.

Vrouwen

Vrouwenjas: amaut

De vrouwen droegen traditioneel een **amaut**, een jas van zeehondenleer of bont met een wijder achterpand en een vergrote capuchon, waarin zij baby's konden dragen. Aan de voorkant van de amaut was een lang koord bevestigd dat onder het kind langs, naar de voorkant werd gehaald en daar werd vastgebonden. Het diende om het kind op zijn plaats te houden.

De amaut ontleent zijn naam aan het werkwoord dragen in het Inuktitut, de Inuittaal. Een amaut is tegelijkertijd een vrouwenjas, een babydraagzak en een wieg. Zoals wel vaker voorkomt bij de Inuit, worden hier diverse functies in één voorwerp verenigd. De amaut hield niet alleen de moeder warm maar, belangrijker nog, ook de baby.

De amaut was een symbool voor vruchtbaarheid en werd alleen gedragen door vrouwen met kleine kinderen. Die kinderen werden in de amaut gedragen tot zij een jaar of twee waren. Als er eerder een volgend kind werd geboren dan moest het grotere broertje of zusje al sneller plaatsmaken voor de nieuwe baby. Vrouwen die geen kinderen hadden droegen een jas die veel meer lijkt op de mannenanorak met een strakke, kleine puntige capuchon²⁰.

De amaut had vaak een staartje aan voor- en achterzijde, iets langer dan dat van de mannenjassen. Ook de amaut bestond weer uit twee lagen bont of leer; de binnen-amaut met de bontkant naar binnen²¹ en een buiten-amaut met bont naar buiten gekeerd. Soms bestond de buiten-amaut echter uit onthaarde, gelooide zeehonden huid. De amaut waren net als de anorak van de mannen versierd met witte leren strippen langs de naden.

De binnenkant van het voorpand is vaak zo geconstrueerd dat de bontharen niet zoals gebruikelijk naar beneden wijzen, maar juist naar boven. Hierdoor wordt voorkomen dat de amaut zich tegen het lichaam van de moeder omhoog werkt, door het gewicht van het kind. Binnenin de capuchon en in het verbrede rugpand daarentegen, is de bontvleug naar beneden gericht zodat het voor het kind zachter en prettiger aanvoelt en niet kriebelt.

In de winter werd een buiten-amaut over de binnen-amaut gedragen en was er sprake van twee lagen bont waartussen een isolerende luchtlag zijn werk kon doen. Zonder voorsluiting kan de warme lucht niet ontsnappen. Luchtcirculatie vindt plaats op de rug van de moeder, tussen de schouderbladen naar boven en kan middels de capuchon door haar gereguleerd worden. Heeft zij of het kind het te warm, dan doet de moeder de capuchon af. Het kind kan dan over de schouder van de moeder naar buiten kijken. Een voordeel van de brede capuchon is niet alleen dat die ruimte biedt voor het hoofdje van het kind, dat mee naar buiten kan kijken, maar ook dat de brede capuchon voldoende frisse lucht doorlaat voor de baby die op de rug van de moeder dieper in de amaut kon zitten.

Onder- en bovenbroek

Ook vrouwen droegen de natit, het kleine onderbroekje. Daaroverheen droegen zij een kleine buitenbroek, die veel korter was dan die van de mannen. Tussen laars en broek bleef het dijbeen gedeeltelijk ontbloot. Vaak vertoonden de blote stukken dijbeen van de vrouwen donkere verkleuringen als gevolg van lichte bevriezingsverschijnselen en door inwerking van de zon. Het model van deze korte vrouwenbroek lijkt dan ook eerder een kwestie van mode dan van praktische toepassing van kleding²².

Schoeisel

De laarzen van vrouwen waren gewoonlijk langer dan die van mannen en reikten altijd tot boven de knie. De laarzen waren aan de voorkant op de knie iets korter, en hadden hier een split in de vorm van een accolade. De bovenrand werd vaak afgezet met een bontrand.

Haardracht en opsmuk

De vrouwen droegen hun lange haar opgestoken, bijeengehouden door een haarornament van kralen en katoen. Soms werden hierin amuletten gedragen. Amuletten werden ook vaak gedragen aan de binnenkant van de staart aan de voorzijde van de amaut of aan een band aan de bovenarm, zoals bij de mannen.

Vrouwen droegen vaak een halssieraad in de vorm van een kralenketting waaraan talloze draden met kralen naar beneden hingen op de borst. Ook de vrouwen droegen binnenshuis meestal niet meer dan de natit, de haarversiering en een halssieraad.

Veel vrouwen hadden tatoeages op het gezicht, op armen, benen en bovenlijf. Getatoeëerde vrouwen werden mooi gevonden. Er werd ook gezegd dat vrouwen met tatoeages na de dood in het dodenrijk (de hemel) zouden komen, net als grote jagers en vrouwen die veel zonen hadden gebaard. Slechte jagers en ongetatoeëerde vrouwen gingen naar de onderwereld. Ook werd tatoeage in verband gebracht met het ter wereld brengen van kinderen: getatoeëerde vrouwen zouden minder pijn hebben tijdens de bevalling. Wellicht houdt dit verband met het feit dat het aanbrengen van tatoeages, met behulp van naalden en roet om de zwarte kleur aan te brengen, een pijnlijke aangelegenheid was.

Kinderen

Baby's tot de leeftijd van ongeveer twee jaar droegen zelf geen kleding, maar werden meegedragen in de amaut van de moeder. Eenmaal te groot geworden voor de amaut kleedden de Oost-Groenlandse Inuit hun peuters en kleuters in niet veel meer dan een jurkachtige anorak, een broekje en laarsjes. Rond de leeftijd van 5 tot 7 jaar begonnen de kinderen kleding te dragen die in zekere zin een afspiegeling was van de dracht van volwassenen. Meisjes bijvoorbeeld kregen dan op hun maat gemaakte amaut te dragen. Jongenskleding kwam in versimpelde en verkleinde vorm al overeen met de kledij van volwassen mannen. Wanneer voor de kinderen de lichamelijke volwassenheid aanbrak, dan werd ook het dragen van het kleine onderbroekje, de natit, noodzakelijk

Speciale kleding

De Inuit van Oost-Groenland kenden een aantal kledingstukken die zij gebruikten tijdens bijzondere omstandigheden of bij speciale activiteiten of gelegenheden.

De Kajakanoraks.

Darmhuiden kajakanorak: ikkiaq

Een *ikkiaq* is een waterdichte anorak met capuchon die de Inuit-jagers droegen in hun kajak. Deze kajakanoraks werden gemaakt van aan elkaar genaaide stroken darmhuid. Darmhuid is waterdicht en dus bij uitstek geschikt voor de kajak, maar ook voor gebruik bij vochtig weer. In Oost-Groenland werden dergelijke jacks vooral door mannen gedragen, maar aan het einde van de negentiende eeuw ook door vrouwen.

In Oost-Groenland werd de ikkiaq vaak versierd met smalle strips van zwarte onthaarde zeehonden huid. De capuchon vormt één geheel met het achterpand en bestaat dus niet uit een apart stuk. Aan de voorkant sluit de capuchon met een korte naad middenvoor onder de kin. De schouderstukken zijn apart ingezet en reiken tot op de schouderbladen aan de achterzijde en monden uit in twee smalle stroken.

Leren kajakanorak: qaajarseen

In het Ammassalik-gebied kwam tussen 1884 en 1900 nog een ander type kajakanorak voor: de *qaajarseen*. Deze donkere leren anorak werd soms over de darmhuiden anorak gedragen en was gemaakt van zeehondenleer. Dit leer werd met zeehondenolie waterdicht gemaakt. Vaak was de leren anorak mooi versierd met leren strippen langs de naden en met benen kralen. Door de zoom aan de onderkant en door die van de mouwen en capuchon werden leren riempjes geregen die strak konden worden aangesnoerd. Zo strak, dat er geen water in de capuchon of in de mouwen kon doordringen. Aan de onderkant werd de anorak met een leren riem strak om het mangat van de kajak vastgesnoerd, zodat ook daar geen water in de kleding of in de kajak kon doordringen. Hierdoor kon de jager in zijn kajak '*eskimoteren*', kantelen en weer boven komen zonder water te scheppen.

Aan het achterpand waren twee leren riempjes bevestigd die over de schouders middenvoor op het voorpand samenkwamen. Aan de voorkant konden ze worden aangesnoerd zodat de anorak iets werd opgetrokken. Dit zorgde ervoor dat er geen water kon blijven staan in het onderste gedeelte van de kajakanorak. Aan de achterkant van de capuchon waren twee leren riempjes met benen kralen bevestigd die konden worden aangetrokken. Daarmee werd de capuchon strak om het hoofd vastgemaakt. Hiermee voorkwam de jager dat hij bij het achteromkijken in zijn eigen capuchon keek.

Aan het einde van de negentiende eeuw bestond er nog een derde type kajakanorak gemaakt van wit, gebleekt leer aan de bovenzijde en donker, waterdicht leer aan de onderzijde. Het gebruik van deze anorak komt sterk overeen met de donkere leren anorak.

Vandaag de dag wordt een kajakanorak in Oost-Groenland beschouwd als een typische mannendracht. Overigens wordt deze anorak momenteel niet meer gedragen. Als eerste verdween de darmhuiden anorak, die geheel werd vervangen door de leren anorak. Later, eind jaren zestig van de twintigste eeuw verdween ook deze. Wel bezaten enkele jagers er nog een die bij feestelijke gelegenheden, zoals in 1967 een bezoek van de Deense koningin aan het dorp Tiniteqilaaq, gedragen werd. In de kajak droegen jagers echter toen al katoenen anoraks, van een grijsgroene kleur ter camouflage, of dikke wollen truien. Bij vochtig weer werden en worden nylon regenjacks of oliepakken gebruikt.

Kajakwanten: maatätit

Bij de kajakanorak droegen de mannen kajak wanten, de *maatätit*. Deze wanten hadden elk twee duimen. Dit had een reden. De Inuit van Oost-Groenland bewogen hun kajak voort met behulp van een peddel bestaande uit een schacht met aan weerskanten een blad. Bij het peddelen verdwijnt beurtelings het linker en het rechter blad in het water. De wanten die de handen van de jager beschermen tegen kou en vocht, worden aan de zijde van de handpalm nat, doordat het water van de peddel langs de peddelschacht naar beneden sijpelt. Een leren want die nat wordt, wordt zwaar en koud. Om dit ongemak te verhelpen werden aan een want twee duimen genaaid, zodat deze kon worden omgedraaid. De natte kant kwam boven en kreeg kans om te drogen. Natuurlijk bevroor het water op de want maar het dunne ijslaagje kon er gemakkelijk afgeslagen worden. De kajakwant was nog tot voor kort in gebruik. Het bedenken en maken van dergelijke functionele kledingstukken vergt een grote mate van inventiviteit. Net zo functioneel en creatiefs het leren walvispak.

Walvispak: kardligpasalik

Vroeger bestond er in Oost-Groenland een waterdicht leren pak (*kardligpasalik*) dat werd gebruikt tijdens de walvisvangst. Het was een combinatiepak, bestaande uit laarzen, broek, mouwen, wanten, jack en capuchon, alles aan elkaar genaaid. Het pak kon worden aangetrokken door een gat aan de voorzijde ter hoogte van het middel, dat kon worden dichtgemaakt met een leren riem. Volgens zeggen droegen in 1884 nog enkele bewoners van het Ammassalik-gebied dergelijke pakken vanwege bijgeloof. Vermoedelijk kwam zo'n waterdicht combinatiepak buiten Groenland niet voor.

7. Poolkleding in ontwikkeling

De functie van kleding

Kleding heeft drie functies: bescherming, versiering en het uitdrukken van identiteit. Welke van deze drie functies het meest op de voorgrond treedt, verschilt per samenleving. In het arctisch gebied was bescherming de belangrijkste functie. Voorop stond uiteraard de bescherming tegen de kou, maar bepaalde kledingstukken dienden de drager ook te beschermen tegen bovennatuurlijke bedreigingen en jagers droegen schutkleuren als camouflage bij de jacht. Bovendien hebben de poolvolken op allerlei manieren hun kleding versierd, zij het binnen de grenzen die het klimaat aan hun kleding stelde. Sommige kledingstukken waren niet erg functioneel met het oog op de kou, maar bleven toch in gebruik vanwege lokale esthetische opvattingen, zoals de korte vrouwenbroek. Jassen met handschoenen eraan vast, een perfecte oplossing tegen de kou, komen bijna alleen bij de Siberische volken voor. Toch zou dit kledingstuk ook goed gepast hebben in het Groenlandse klimaat. Dat het daar niet voorkomt, bewijst dat culturele factoren blijkbaar zwaarder wegen dan de aanpassing aan het klimaat. Het is dan ook niet juist om de natuurlijke omgeving als enige verklaring te noemen voor het ontstaan van poolkleding. Voor de poolvolken is de koude omgeving helemaal niet zo vijandig als die voor ons zou zijn. Zij bleken en blijken nog steeds uitstekend in staat zich aan te passen aan de omgeving en deze te benutten om een bestaan op te bouwen. Culturele aspecten zijn niet weg te denken uit de kleding en zijn even belangrijk geweest in het ontstaan en handhaven van bepaalde kledingstukken, patronen en technieken als de natuurlijke omgeving.

Kleding als uiting van identiteit

In de meeste samenlevingen wordt kleding gebruikt om de leden van een groep te onderscheiden van andere groepen, maar ook om onderscheid binnen de groep aan te geven. Het onderscheid dat over het algemeen tussen groepsleden gemaakt wordt, heeft betrekking op leeftijd, sekse en soms status, bijvoorbeeld de status van getrouwde vrouw of groot jager. Andere aspecten kleding kunnen uitdrukken, zijn: etniciteit, seizoen, leeftijd, sociale situatie, religie, beroep en grote gebeurtenissen in het leven.

Zowel vroeger als tegenwoordig komt het voor dat binnen een samenleving al deze aspecten aan de kleding zijn af te lezen.

Dit is niet het geval bij de meeste culturen in het arctisch gebied. Zo komt vaak rijkdom en armoede nauwelijks tot uitdrukking en ook de leeftijd is niet aan de kleding af te lezen: meisjes en jongens dragen meestal dezelfde kleding als hun moeders en vaders. De meeste culturen in het arctisch gebied waren egalitair. Dat wil zeggen dat er geen permanent leiderschap voorkwam. Er waren geen koningen, hoofdmannen of opperhoofden. Er was geen duidelijke hiërarchische structuur en er was een lage graad van specialisatie. Binnen de groep verrichtten allen hetzelfde werk en echte specialisten waren er nauwelijks. De enige arbeidsverdeling was gebaseerd op sekse en leeftijd. De duidelijkste rolverdeling was die tussen mannen en vrouwen. Dit wil overigens niet zeggen dat alle leden van de samenleving gelijk waren. Verschillen tussen de seksen en tussen ouderen en jongeren, tussen jagers en niet-jagers hadden wel degelijk invloed op de positie die men innam. In Oost-Groenland was bijvoorbeeld een groot jager, **piniartorsuaq**, een buitengewoon geëerd persoon met veel status. Hieraan kon hij echter geen absoluut gezag of leiderschap ontnemen. Dit zou er de oorzaak van kunnen zijn dat er in de kleding weinig hiërarchie tot uitdrukking kwam en er weinig specialistische kleding was.

Rijkdom kwam vaak alleen tot uitdrukking in de nieuwe kleren die een rijke familie zich wat vaker of eerder kon permitteren dan arme families, die minder zeehondenhuiden hadden.

Elke vrouw maakte zelf de kleding die nodig was voor haar gezin en haarzelf. Hierdoor ontstond er een collectieve mode en ontwikkelde zich binnen het kledingsysteem een gezamenlijke taal. Patronen werden overgedragen van moeder op dochter en waren vaak familiegebonden. Binnen deze kledingtraditie was er ruimte voor individuele variatie, maar hoe groot die variatie was, en hoeveel innovatie er voorkwam, verschilde van regio tot regio.

Identiteit tot uitdrukking brengen lijkt momenteel één van de belangrijkste functies van poolkleding. De inheemse culturen zijn sterk aan verandering onderhevig, als gevolg van contact met de westerse cultuur. Naast alle nieuwe technologie wordt ook een nieuwe politieke organisatie geïntroduceerd. Het Groenlandse **hjemmestyre**, zelfbestuur, is daar een duidelijk voorbeeld van. Er zijn politieke partijen: een regeringspartij en de oppositiepartijen. De Groenlandse regering beslist zelf over een groot aantal zaken die betrekking hebben op het sociale en economische leven. Bij officiële gebeurtenissen dragen de mannen, ook in het Groenlandse parlement, een witte anorak. Een katoenen anorak is licht, soepel en uitstekend

---

geschikt voor gebruik binnenshuis, terwijl de vorm gebaseerd is op de traditionele jagerskleding. Hiermee onderstrepen zij hun Groenlandse identiteit. De anorak maakt het verschil tussen Groenlanders en niet-Groenlanders, meestal Denen, zichtbaar. Kleding kan dus een grote rol spelen in de politieke strijd voor eigen rechten en in de vorming en handhaving van een eigen identiteit. Ook hieruit blijkt dat poolkleding meer is dan bescherming tegen de kou.

Feestkleding

Veel volken in het arctisch gebied hebben van oudsher geen speciale feestkleding. Bij feesten droeg men de mooiste of nieuwste kleding die men bezat. Maar die had dezelfde vorm als de dagelijkse kleding en had geen speciale betekenis. Het ontbreken van feestkleding zou terug te voeren zijn op de sociale en politieke structuur van deze samenlevingen, die immers egalitair was en geen leiderschap kende. Pas na langdurig contact met de blanken begint zich feestkleding te ontwikkelen. Vermoedelijk hangt dit samen met de nieuwe materialen die dan hun intrede doen, zoals kralen en katoen.

In Oost- en West-Groenland kende men een feest dat in West-Groenland *mitartut* genoemd werd en dat sterke overeenkomsten vertoont met het Oost-Groenlandse traditionele feest *uvajërtoq*. Mitartut is afgeleid van het West-Groenlandse werkwoord *mitarpoq*, dat 'verklede', 'gekke gezichten trekken' betekent. In Oost-Groenland werd dit feest ook in de winter gevierd rond het christelijke Driekoningenfeest op 6 januari. Men noemde het na de kerstening van het gebied dan ook *kongepingasit*, letterlijk drie koningen. Bij dit feest vertonen zich verklede figuren, die op groteske wijze zijn uitgedost en daarmee de normale verhoudingen op hun kop zetten. Mannen hebben vrouwenkleden aan en maken hun gezichten zwart met roet. Zoals kleding een uiting is van identiteit, is verklede kleding een teken dat men tijdelijk de normale identiteit verruilt voor een andere.²³

Zowel in Oost- als in West-Groenland worden tegenwoordig de kerkelijke, lutherse feestdagen gevierd. Dan dragen de Inuit het zondagspak (kalaatlisut), dat zich in de loop van de twintigste eeuw heeft ontwikkeld. Zij dragen dit kostuum niet alleen op zondag naar de kerk, maar ook op feestdagen, bijvoorbeeld bij doopfeesten en trouwerijen. Het zondagspak van vrouwen bestaat uit een katoenen anorak met een grote, kleurrijke kralenkraag, een korte, met leermozaïek versierde broek van zeehonden huid en lange, bewerkte laarzen. De mannen dragen een zwarte broek, prachtig bewerkte zwarte laarzen van zeehonden huid en een witte katoenen anorak. Dit wordt vandaag de dag gezien als de nationale dracht.

Verandering

Tegenwoordig neemt de afhankelijkheid van de natuurlijke omgeving af. Veranderde leefomstandigheden en het gebruik van nieuwe technieken stellen nieuwe eisen aan de kleding. Vaak hebben de Inuit nu betaalde banen bij ziekenhuizen, scholen, in winkels of op trawlers ten behoeve van de industriële visserij. Van huis naar het werk hoeven zij vaak maar een kleine afstand te overbruggen en dus is het niet meer nodig om twee bontjassen over elkaar heen aan te trekken. In de goed verwarmde huizen zijn T-shirts, sweatshirts en spijkerbroeken prettig om te dragen. De overgang naar een nieuwe levenswijze heeft nieuwe behoeften gecreëerd op kledinggebied. De Oost-Groenlanders schaffen veel westerse kleding aan in boetieks en winkels of via postorderbedrijven. De mate waarin dit gebeurt verschilt per regio.

Met de komst van nieuwe materialen en nieuwe kledingstukken, afkomstig uit de westerse cultuur, komt vooral het verschil in leeftijd sterker tot uitdrukking in de kleding. Oudere mannen en vrouwen houden meestal langer vast aan de traditionele kleding. Zo treft men in Oost-Groenland vooral de ouderen op een gewone doordeweekse dag vaak aan met zeehonden huiden laarzen (*kamiit*), terwijl de jongeren op gym schoenen, rubber laarzen of ander westers schoeisel lopen.

Dit wil echter niet zeggen dat in het hele poolgebied de traditionele inheemse kleding aan het verdwijnen is. Het tegendeel is waar. Ook in Groenland wordt bontkleding nog steeds gemaakt en door de jagers gedragen, juist tijdens lange tochten op de sneeuwscooters. Nog steeds kan Europese kleding niet wedijveren met de inheemse. Moderne expeditiekleding maakt veel gebruik van synthetische materialen, die zo hol mogelijk worden geproduceerd om net als bont lucht te kunnen vasthouden. Dit kledingsysteem bestaat uit dunne lagen, die elk het

---

transpiratievocht doorgeven naar de volgende laag. Het vocht hoopt zich zo op in de buitenste laag, die de kans moet krijgen om door ventilatie op te drogen. Synthetische stoffen drogen over het algemeen snel. Toch bestaat het gevaar dat de buitenste laag niet droogt en bevroest. Hoewel ook Inuit wel dergelijke moderne poolkleding aanschaffen, blijven zij vooralsnog de voorkeur geven aan bont, dat door zijn optimale isolatie nog steeds superieur blijkt te zijn.

VERKLARENDE WOORDENLIJST`

Amaut (meervoud *amauti*)

Vrouwenjas met capuchon en breed achterpand om een kind te dragen

Ammassat of *angmagsat*

Klein visje waarvan de nekwervels werden gebruikt als kralen.

Angilertaat

Grote kralen.

Anorak

Jak met capuchon en zonder voorsluiting dat over het hoofd wordt aangetrokken

Hjemmestyre

Groenlands zelfbestuur.

Ikkiaq

Waterdichte kajakanorak van darmhuid van Oost-Groenland.

Kajak

Eenpersoons boot die wordt voortbewogen met een peddel; komt in het hele arctisch gebied voor.

Kalaatlisut

Zondagspak in Oost- en West-Groenland; nationale vrouwendracht.

Kamiit (enkelvoud *kamik*)

Laarzen van zeehondenbont, genaaid met peesdraad; komt voor bij alle Inuit.

Kardligpasalik

Leren walvispak van Oost-Groenland. Het pak bestond uit aan elkaar genaaide laarzen, broek, jaswanten en capuchon.

Kililerneq

Botte aluminium schraper die in Oost-Groenland wordt gebruikt om het laatste vet van de zeehondenbont te schrapen.

Kongepingasit

Driekoningenfeest in Oost-Groenland.

Inniikkilaq

Zonneklep.

Maatiitit

Leren wanten. In Oost-Groenland werden maatiitit met twee duimen gebruikt in de kajak.

Mattaq

De huid en het vet van de walvis, in Groenland een delicatessen.

Mitártut

Feest in West-Groenland. Vertoont sterke overeenkomsten met Oost-Groenlandse feest Uvajêrtoq.

Natit

Klein onderbroekje, zowel door mannen als vrouwen gedragen.

Parka

Jas met capuchon. Komt in veel variaties voor (lang en kort) in het hele arctische gebied, zowel bij mannen als bij vrouwen. In Groenland wordt dit kledingstuk anorak genoemd.

Piniartorsuaq

Groot jager.

Qaajarseen.

Waterdichte kajak-anorak van zeehondenleer, werd in het Ammasalik-gebied wel over de darmhuiden anorak gedragen.

Qabiapit

Plank waarover de zeehonden huid ligt tijdens het wegschrappen van het vet.

Sakeq

Vrouwenmes in Oost-Groenland. Meer bekend is het vrouwenmes van West-Groenland: *ulu*.

Sapangaq

Kralen.

Sikkulaarqat

Kleine ronde kralen.

Suluarpalaat

Kleine cilindrische kralen.

Ulu

Gebogen vrouwenmes in West-Groenland.

Het wordt voor al het huishoudelijk werk gebruikt, onder andere het villen van de zeehond en het schrappen van het vet van de huid.

Uvájêrtoq

Feest in Oost-Groenland dat niet meer wordt

gevierd; aspecten van dit feest komen terug in Driekoningen: Kongepingasit en Mitártut.

Literatuurlijst

Enkele van de geraadpleegde bronnen die in dit verband lezenswaardig kunnen zijn:

- Barnes, Ruth and Joanne B. Eicher (eds.)
1991 Dress and Gender, Making and Meaning. Providence / Oxford.
- Barthes, R.
1983 The fashion system. (Transl. M. Ward, R. Howard. Original 1967). New York.
- Birket-Srnith, K.
1948 Eskimoerne. Rhodos.
- Buijs, Cunera
1994 Kleding van Oost-Groenland in ontwikkeling. *Yumtzilob* 5,4: 315-352.
1999 Developments in Clothing and Identity in Greenland. In: Jarich Oosten en Cornelius Remie (eds.), *Arctic Identities, Continuity and Change in Inuit and Saami Societies*. Leiden: Research School CNWS, School of Asian, African and Amerindian Studies. CNWS Publications. pp. 145-173.
- Buijs, C. and G.M. Vogelsang-Eastwood
1993 Patterns for: Arctic Clothing. Textile Research Centre: Leiden.
- Buijs, Cunera and Jarich Oosten (eds.)
1997 Braving the Cold, Continuity and Change in Arctic Clothing. Leiden: Research School CNWS.
- Driscolle, B.
1980 The Inuit amautik. I Like my hood to be Jull. Winnipeg.
- Eicher, Joanne B. (ed.)
1995 Dress and Ethnicity Change Across Space and Time. Oxford: Berg.
- Gessain, R.
1969 Ammassalik, ou la civilization obligatoire. Paris.
1984 Dance masks of Ammassalik. *Arctic Anthropology* 21,2: 81-107
- Graah, W.A.
1837 Narrative of an Expedition to the east coast of Greenland etc. John W. Parker: London.
- Graburn, N .H.H.
1973 Circumpolar peoples: an anthropological perspective. Pacific Palisades, California.
- Gulløv, H.C.
1985 Whales, whalers and Eskimos: the impact of European whaling on the demography and economy of Eskimo society in West Greenland. In: *Cultures in contact*, W.W. Fitzhugh (ed.). Washinton, Londond: Smithsonian Institution Press. pp 71-99.
- Gustav Holm Samlingen.
1985 Genstande insamlet på konebåds-ekspeditionen til Ammassalik 1883-85. Nuuk, Kopenhagen.
- Hansen, K.
1979 Perler i Grønland. Kopenhagen.
- Hatt, G.
1969 Arctic skin clothing in Eurasia and America, an ethnographic study. *Arctic Anthropology* 5,2: 3-132.
- Holm, G.

-
- 1914 Ethnological sketch of the Angmagsalik Eskimo. In: *The Ammassalik Eskimo*, W. Thalbitzer (ed.). (Meddelelser om Grønland 39). Copenhagen: 1-148.
- Huntfort, R.
1988 Amundsen's poolexpedities in foto's. Ede, Antwerpen.
- Issenrnan, B.
1985 Inuit skin clothing: construction and motifs. *Etudes/Inuit/Studies* 9, 2: 101-119.
1990 Female-male duality in Inuit clothing. *Inuit Studies Occasional Papers* 4: 169-174.
- Issenrnan, B. en C. Rankin
1988 Ivalu, traditions of Inuit clothing. Montreal.
- Kaalund, Bodil
1987 *The Art of Greenland*. Copenhagen: Politikens Forlag.
- Kleivan, Helge
1969 Dominans og kontrol i moderniseringen af Grønland. In: *Grønland i focus*, Jan Hjarnø (ed.), København: Nationalmuseet.
- Kleivan, Inge
1960 Mitartut, vestiges of the Eskimo sea-woman cult in West Greenland. *Meddelelser om Grønland*, bnd 161, nr 5. København.
1984 Contemporary Greenlanders. In: *Handbook of North American Indians*, 5 Arctic, D. Damas (ed): 700-718.
- Kleivan, I. and B. Sonne
1985 *Eskimos of Greenland and Canada*. Leiden: Brill.
- Koek, Afke
1978 Ontwikkelingen in de kunst van de Angmagssalik Inuit. *Verre Naasten Naderbij* 12,3: 89-102.
- Lemouel, J.F.
1975 Ammassalik dans les collections du Musée de l'Homme. *Objets et Mondes* 15,2: 259-266.
- Lidegaard, Mads
S.A. *The History of Greenland since the Time of Hans Egede*. In: *Greenland Past and Present*. Copenhagen.
- Maqe, Elisa
1994 Tunumiit mersertini oqalittuaat / Østgrønlandske børneeventyr / East Greenlandic Children's Story. Nuuk: Atuakatliorfik.
- Meade, Marie
1990 Sewing to maintain past, present and future. *Etudes / Inuit / Studies*, 14, 1-2: 229-239.
- Meldgaard, J.
1977 The Prehistoric Cultures in Greenland: Discontinuities in a Marginal Area. In: *Continuity and Discontinuity in the Inuit Culture of Greenland*. Groningen: University of Groningen.
- Nooter, G.
1970 Mitartut, een groenlands winterfeest. *Verre Naasten Naderbij* 4, 2: 54-69.
1972/3 Change in a hunting community in East-Greenland. *Folk* 14/15: 163-204.
1976 Leadership and headship. (Mededelingen van het Rijksmuseum voor Volkenkunde 20). Leiden.
1980 Improvisation and innovation: social consequences of material culture. In: *From fieldcase to showcase. Research, acquisition and presentation in the Rijksmuseum voor Volkenkunde*. Uithoorn, Amsterdam: 113-122.

-
- 1988 Some recent developments in the Ammassalik district East Greenland, Folk, vol. 30, pp 215-229.
- Nordqvist, J.
1985 De mummies van Qilakitsoq. Nuuk, Kopenhagen.
- Oakes, G.
1986 Skin boot production in Arctic Bay. *Revue Canadienne d'Économie Familiale* 36,4: 178-181.
1987 Arctic Jewels. The traditional Inuit parka. *Northwest Explorer*: 16-21.
1988 Notes from a northern diary, part 2.
- Pelto, P.
1972 The snowmobile revolution: technology and social change in the Arctic.
- Petersen, R.
1984 East Greenland before 1950. In: *Handbook of North American Indians*, 5 Arctic, D. Damas (ed): 622-640.
1984 East Greenland after 1950. In: *Handbook of North American Indians*, 5 Arctic, D. Damas (ed): 622-640.
1984 The pan-Eskimo movement. In: *Handbook of North American Indians*, 5 Arctic, D. Damas (ed): 622-640.
- Remie, Cornelius (ed.)
1999 Facing the Future, Inughuit Youth of Qaanaaq. Nijmegen: Nijmegen University Press.
- Robbe, Bernadette
1986 Femmes Inuit. In: *Côté Femmes. Musée de l'Homme*. 23,33,34,67,68.
1994 Een brede capuchon van zeehondehuid. In: *Lieve lasten, hoe kinderen gedragen worden*. (I. van Hout (ed.) Amsterdam: Tropenmuseum / Koninklijk Instituut voor de Tropen. pp 133-141.
- Robbe, Pierre
1994 Les Inuit 'Ammassalik, chasseurs de l'arctique. *Mémoires du Muséum National d'Histoire Naturelle* 159.
- Robert-Lamblin, J.
1986 Ammassalik, East Greenland - end or persistence of an isolate? Anthropological and demographical study on change. *Meddelelser om Grønland, Man & Society* 10. København.
- Sandgreen, Otto (ed)
1994 Ammassalik fylde 100 fylde år 1894-1994, Uddrag af grundlæggernes dagbøger samt korte biografier af samme. København: Otto Lindgreens Forlag.
- Schneider, Jane
1987 The anthropology of cloth. *Annual Review of anthropology* 16: 409-448.
- Stefansson, V.
1958 Clothes make the Eskimo. *Man* 8: 41-48.
- Svensson, T .G.
1992 Clothing in the Arctic: A means of protection, a statement of identity. *Arctic* 45,1: 62-73.
- Thalbitzer, W.
1914 Ethnographica! collections from East Greenland (Angmagsalik and Nualik) made by G. Holm, G. Amstrup and J .Petersen and described by W. Thalbitzer. In: *The Ammassalik Eskimo*, W. Thalbitzer (ed.). (*Meddelelser om Grønland* 39). Kopenhagen: 21-755.
1993 The enigma of the woman's horned cap. In: *Continuity and discontinuity in Arctic cultures*, C. Buijs (ed.). Leiden: 3-28.
- Tinbergen, N.
1934 Eskimoland. Rotterdam: D. van Sijn & Zonen.

Bont rond het vege lijf. Kleding uit Oost-Groenland © Cunera Buijs
Digitale publicaties van het Rijksmuseum voor Volkenkunde

Vaughan, Richard
1995 The Arctic, a history. Dover: Allan Sutton Publishing Inc.

Noten

¹ Inuit (enkelvoud: Inuk) betekent 'mensen'. In Zuid-Alaska en Siberië noemen de Inuit zichzelf Yuit en Yupik (enkelvoud: Yuk). De Aleuten, sterk verwant aan de Inuit en wonend in Zuid-Alaska, gebruiken de naam Unangan voor zichzelf: In Groenland is weer een andere term in gebruik. Zij noemen zichzelf Kalaatlit (enkelvoud: Kalaatleq).

De Inuit zijn buiten hun eigen regio's alom beteer bekend geworden onder de aanduiding 'Eskimo'. Zelf kenden zij in het verleden dit woord echter niet. De term dook voor het eerst op in een schriftelijk bericht van Pater Briard over zijn werkzaamheden als missionaris in "Nieuw Frankrijk" in Canada. Vermoedelijk is het woord Eskimo afgeleid van Eskimantsik dat bij de Wabanaki-Indianen met een negatieve bijbetekenis 'rauw vlees-eter' betekent. Bij de Cree in het zuiden van de Hudson-Bay kwam de benaming Eskimau (meervoud: Eskima-wok) met dezelfde betekenis voor. Eskimo is dus een scheldnaam. Daarom zal hier alleen Inuit worden gebruikt.

² Niko Tinbergen, 1907-1988

Over zijn verblijf in Groenland schreef Tinbergen ooit zelf: "*Through the generosity of Sidney Van den Bergh, I had been offered the opportunity of joining the Netherlands' small contingent for the International Polar Year 1932-33, which was to have its base in Angmagssalik, the homeland of a small, isolated Eskimo tribe. My wife and I lived with these fascinating people for two summers and a winter just before they were westernised. Our first-hand experience of life among this primitive community of hunter-gatherers stood us in good stead forty years later when I tried to reconstruct the most likely way of life of ancestral Man.*"

³ Gerti Nooter, 1930-1998

⁴ Dit systeem van warme lucht vasthouden, is ook terug te vinden in de huizen van de Inuit en andere poolvolken. De iglo en ook het stenen winterhuis zijn zo gebouwd dat het woongedeelte kan worden bereikt via een lange, lage gang. Binnen bereikt de iglo zijn hoogste punt. Omdat warme lucht opstijgt ontsnapt relatief weinig warme lucht door de veellagere gang. Het woonverblijf kan daardoor makkelijk warm worden gehouden met de traanlamp.

⁵ De Canadese Inuit hebben vrouwenkleding met aan voor- en achterzijde een 'staart'. Deze staart beschermt het lichaam tegen tocht en houdt de warmte binnen.

⁶ Tijdens verschillende poolexpedities ondernomen door ontdekkingsreizigers, bijvoorbeeld de 'Fram' expeditie in 1884, werd Europese kleding gebruikt. De Noorse expeditieleider [Fridtjof Nansen](#)⁶ voorzag zichzelf en zijn expeditieleden van de beste kleding volgens de toenmalige Noorse maatstaven: zij droegen Europese bontsoorten over een wollen onderlaag. Deze kleding bleek bij lichamelijke inspanning te warm en veroorzaakte teveel transpiratievocht. De wollen onderlaag absorbeerde het vocht en maakte al spoedig de kleding aanzienlijk zwaarder. Door het bevriezen van de vochtige kleding kon algehele onderkoeling ontstaan en konden lichaamsdelen bevriezen:

Wen ontdekten al snel dat onze kleding (Europese expeditiekleding) altijd te warm was en teveel transpiratie veroorzaakte. Doordat de kleding het lichaamsvocht opnam werd die zo zwaar dat onze last aanzienlijk verzwaaard werd en toen we na een afwezigheid van drie dagen terugkeerden op de boot waren onze kleren zo nat dat we ze langdurig over de kachel moesten hangen om te drogen. Als we onze kleren uittrokken in de kou nadat we ze een tijd gedragen hadden, bevroren ze onmiddellijk zodat het moeilijk was om ze weer aan te trekken. ...⁶

Later namen Europeanen, zoals [Amundsen](#), inheemse bontkleding over. Deense expedities waren meer bereid te leren van de inheemse bevolking. Maar de Europeanen die bontkleding van de poolvolken overnamen waren in de minderheid.

⁷ Daarnaast hadden de vrouwen van Oost-Groenland nog een groot aantal andere namen voor de verschillende kralen die vermoedelijk teruggaan op woorden voor kralen uit vroegere tijden; bijvoorbeeld *sikkulaarqat* -kleine ronde kralen; *suluarpalaat* -kleine cilindrische kralen; *angilertaat* -grotere kralen.

⁸ De oudste kraal die in Groenland gevonden is, is drie- tot vierduizend jaar oud en dateert uit de tijd dat de eerste Inuit-achtige mensen vanuit Canada op Groenland arriveerden. Hij is gemaakt van speksteen en misschien gebruikt als amulet.

⁹ Ook geschreven *angmagssat* (Een kleine zalmsoort, *Mallotus villosus*; Lodde in het Nederlands; capelin in het Engels)

¹⁰ Een kralenketting kon ook bestaan uit een aantal ijsberentanden aan een leren riempje geregen of genaaid. Zo'n ketting was vrijwel zeker een amulet. Nog steeds zeggen de Oost-Groenlanders dat ijsberentanden geluk brengen.

¹¹ Met een mondboor boorden de mannen een gat in de kraal, zodat deze geregen of vastgenaaid kon worden. Ze werden niet alleen gebruikt ter versiering, maar ook voor allerlei praktische doeleinden zoals voor een sluiting of op de kajak als kajakknop, waarmee leren riemen op de kajak bevestigd werden.

¹² *De Cascelot*.

¹³ Tegenwoordig zijn dat kleine plastic kralen, die in winkels verkocht worden en meestal uit Europa, Japan of Korea afkomstig zijn.

¹⁴ Het is indrukwekkend te zien wat de Nederlandse handels- en walvisvaart verder nog voor invloed heeft gehad op Groenland. Niet alleen leverden wij betere ijzeren ulo's (vrouwenmessen) dan de Denen, maar ook hebben wij in Groenland drank, arbeid en wapens geïntroduceerd.

¹⁵ De traditionele laarzen bijvoorbeeld, de kamiit worden wijder na een paar uur lopen en sleeën in de sneeuw, maar als ze genaaid zijn met peesdraad blijven ze waterdicht omdat de peesdraad net zoveel uitzet als de naaigaatjes. Nylon zet niet uit als het nat is, het water kan dus door de gaatjes naar binnen komen, wat ernstige gevolgen kan hebben als de temperatuur tot onder het vriespunt daalt. Daarom wordt peesdraad opgespaard en bewaard om kamiit te maken

¹⁶ Een amaut is een vrouwenjas met vergroot achterpand en capuchon waarin een baby kan worden meegedragen.

¹⁷ In 1721 bracht een Nederlandse loods de uit Bergen afkomstige missionaris Hans Egede in opdracht van de Deense koning aan wal op het eiland Håbets, vlak voor de kust van de huidige hoofdplaats Nuuk (Godthåb). Van daaruit begon Egede zijn kolonisering en evangelisatie van Groenland. In zijn bagage had hij een drie jaar eerder gepubliceerd boek van Lourens Feykes Haan, getiteld *'Beschryving van de Straat Davids, Benevens deszelve Inwooners, Zede, Gestalte, en Gewoonte, misgaders hunne Visvangst, en andere Handelingen. Als mede een kort en beknopt verhaal van de Westkust van de zelfde Straat, of andere Noord America genoemd'*. De Nederlanders dreven toen al meer dan honderd jaar handel met de Groenlanders in Straat Davis en de walvisvaart was net een paar jaar gaande. Egede had heel wat met de Nederlanders te stellen, maar was ook van hen afhankelijk, bijvoorbeeld voor zijn bevoorrading. De Nederlanders kenden Håbets eigenlijk alleen van bezoeken in de zomermaanden. Het weer in de winter dwong Egede ertoe in 1728 zijn kolonie van het eiland te verhuizen naar de huidige plaats Nuuk. Zijn standbeeld is daar te vinden, uitkijkend over het fjord en ook zijn huis staat er nog.

¹⁸ [Gustav Holm](#), 1849 - 1940

¹⁹ **Ammassalik** also spelled **Angmagssalik**, town, southeastern Greenland, on the south coast of Ammassalik Island. The island is 25 miles (40 km) long and 12–20 miles (19–32 km) wide, with a high point of 4,336 feet (1,322 m). Although Europeans landed as early as 1472, the region was not explored until 1884, when [Gustav Holm](#), a Dane, mapped the coast. A trading and mission station was established in 1895 to help sustain the Greenlandic (Eskimo) population with imported food and firearms for hunting. It was named for a fish called *angmagssat* (capelin) found in coastal waters. A weather and radio station is located there. Population: (1990 estimated) 1,465. (Bron: [Encyclopedia Britannica](#))

²⁰ Ook Gill Oakes, die recent onderzoek deed onder Canadese Inuit, noemt het aspect van vruchtbaarheid, maar in een iets andere context:

De zoom aan de achterkant was binnenwaarts opgerold en vastgebonden onder de oksels. Als de draagster begon te menstrueren werden de banden doorgesneden en kon de staart helemaal naar beneden vallen. (Oakes 1987: 21)

Gill Oakes beschrijft voorts hoe de jonge Inuit-vrouw, Rhoda, wanneer zij trouwt een amautik krijgt van haar schoonmoeder. Als zij haar eerste baby krijgt draagt ze hem in haar amautik. Later draagt zij in ieder geval het ingewikkelde kralenornament, dat dan meer dan vijftig jaar oud is, over op haar dochter die inmiddels een tiener is. De traditie blijft zo bewaard voor de nieuwe generaties.

²¹ De binnenkant van het voorpand is vaak zo geconstrueerd dat de bontharen niet zoals gebruikelijk naar beneden wijzen, maar juist naar boven. Hierdoor wordt voorkomen dat de amaut zich tegen het lichaam van de moeder omhoog werkt, door het gewicht van het kind. Binnenin de capuchon en in het verbrede rugpand daarentegen, is de bontvleug naar beneden gericht zodat het voor het kind zachter en prettiger aanvoelt en niet kriebelt.

²² Het was wel mogelijk om de pijpen van de korte broek te verlengen. Aan de korte broek konden dan losse pijpen worden vastgezet. Deze toevoegingen moesten blijkbaar snel vast- en losgemaakt kunnen worden, want ze zijn met lange steken en met dik gevlochten draad vastgenaaid. Dit gebeurde in ieder geval in West-Groenland, zoals blijkt uit de vondst van kleding van mummies uit de 16^e eeuw in een graf te Qilakitsoq.

²³ In het begin van de jaren zeventig van de twintigste eeuw speelde zich tijdens dit feest het volgende af. Met Driekoningen, op 6 januari, vertonen zich voor het eerst verklede figuren op straat, enkele zitten zelfs met uitdossing in de kerk tijdens de dienst. In West-Groenland zijn de verklede figuren overdag vooral kinderen en meisjes en 's avonds jonge ongetrouwde mannen. In Oost-Groenland zijn echter alleen mannen verkleed, althans volgens een verslag uit 1968. Zij zijn op groteske wijze uitgedost. Zij dragen maskers van karton, hun gezichten en handen zijn zwart gemaakt met roet, mannen hebben vrouwenkleren aan en opgevulde kleding suggereert een vergevorderd stadium van zwangerschap. Vaak dragen zij tegelijkertijd een penis van opgerold papier of zeehonden huid. Verder vertoont hun kleding andere merkwaardigheden, zoals aan het linkerbeen een rubberlaars en aan het rechter een laars van zeehonden huid. De verklede figuren dreigen, maar slaan niet en maken geen geluid omdat zij niet herkend willen worden. Zij proberen de omstanders zwart te maken met roet en aan het lachen te krijgen. In de huizen krijgen zij kleine cadeautjes. Wanneer zij herkend worden, is het spel uit. De vermomde mensen stellen de drie koningen voor, maar zij verschijnen niet in drie verschillende soorten kostuums. Meestal zijn ze maar met zijn tweeën en zijn volgens eigen zeggen onderweg één van de drie in de duisternis kwijtgeraakt.

Volgens de Groenlanders zelf werd vroeger kongepingasit (mitártut) niet gevierd, maar een ander oud Groenlands feest dat *uvájêrtoq* werd genoemd en dat een aantal gelijksoortige aspecten had zoals verkleeden, gebruik van roet, gekke gezichten trekken, toeschouwers aan het lachen maken en elementen van travestie.